

Mindezt pedig nem azért írtam meg, hogy dicsekedjem, csupán azért, mert úgy hiszem, hogy az én személyem érdekli, amiért is természetesen hálás is vagyok, nem tagadom.”

Ferencz István

Kós Károly szülőföldjén nem jártam. Így nehéz közel férkőzni hozzá. Egy embert, aki akkora „terhet” cipelt a hátán, érinteni csak igazán felkészülten lehet. Ebből a felkészítésből én keveset kaptam. Amit róla tudok, azt már túl a legfogékonyabb ifjú koron, mások mindenféle rehabilitáló méltatásán keresztül — lénye hamvától megkopva — kaptam.

Ha rá gondolok, öreg arcát látom, nagy emberi szomorúsággal. Ettől megborzong a hátam, s azon tűnődöm, mit kell tenni egy embernek ahhoz, hogy ilyen átható szomorúság üljön ki tekintetén. El lehet-e ezt halandónak érni? Úgy írni és beszélni, ahogy ő tudott, arról lekéstem. Házaít érteni és megfejteni nehéz, de a fáradtság, amivel az jár, közelebb visz érzéklni, mi is az az otthon? Az is megérthető Tőle, hogy egy nemzetben otthon lenni, s egy házban otthon lenni, nem két dolog. Házat csinálni annyit jelent, mint törvényeket ismerni, századok által csiszolt szokástörvényeket, nem kevésbé helyi törvényszerűségeket. Úgy gondolom, e tanulság arra figyelmeztet, hogy az ember teljes lénye, építészeti és ember viszonyában a lassú változó. Ez a tény szabadít meg minket időről időre a chartáktól, irányzatoktól és divatoktól. Ez hatalmaz fel arra, hogy minden időben újra lehet gondolni tetteinket, minden hibánk helyrehozható, az építészeti fölött, ne mjár el az idő. Minden civilizációs összefüggésben az építészeti a lassú változó. Lassú változó, a szédítő körforgásban a lassú változó. Ebben a körforgásban pályán maradni, a finom rezdüléseket felismerni, egy építész számára annyit jelent, hogy térről, emberről, helyről — mint életünk lassú változóiról — valami eredendőt tudni, s azt érvényesíteni. A mélységek titkát ő kereshette, s talán ezért adott magának hosszú életet, mostanában idő előtt illik elköszönni.

Meggyesi Tamás

Nem vállalkozhatok arra, hogy Kós Károly életművét méltassam — ahhoz én méltatlan vagyok —, és ezt nálamnál avatottabbak már megtették, vagy meg fogják tenni. Én csak arról tudok beszélni, ami engem a legszemélyesebben érint: a magyarság identitástudatának válságáról, és ezen belül arról, ami Kós Károly életművében és személyiségében ezzel kapcsolatosan üzenet, kihívás és megoldandó feladat a mai építész-társadalom, sőt, az értelmiség egésze részére. Azzal kell kezdenem, hogy szerencsére Kós Károly már nem érte meg azt, hogy szülőföldjének nem csak magyar kultúráját, hanem építészeti anyanyelvét, a székely falvakat is a népirtással azonos mértékű koncepciózus pusztítás fenyegeti, és hogy ez nem csupán rémálom, hanem előrehaladott folyamat, aminek kibontakozását tehetetlenül vesszük tudomásul.

Ezzel kapcsolatban utalnom kell Magyar Beck Istvánnak egy előadására a MÉSZ-ben, aminek az volt a címe, hogy „A sikertelenség kultúrája”. Mint pszichológus legalábbis elgondolkoztatónak tartja azt a tényt, hogy miközben Nyu-

gat-Európában már régen lezajlott egy ipari forradalom, és ma már egy poszt-indusztriális társadalmat építenek, nálunk még mindig a parasztság, illetve falusi és mezővárosi környezetkultúra — vagy ami szerinte még rosszabb: egy népvándorlaskora-beli kultúra — képviseli építészeti identitástudatunk modelljét. Hogy ez mennyiben szimptomája a magyarság történelmi sikertelenségeinek, erről lehet vitatkozni, de én személy szerint meg vagyok róla győződve, hogy mindez — beleértve azt a kultúrát is, amit Kós Károly képvisel az erdélyi népi építészet talaján — akkor is hozzátartozik a nemzet történelméhez, és benne él a kollektív tudattalan legmélyebb rétegeiben, ha ez a történelmi és társadalmi-gazdasági elmaradottság egyik megnyilvánulása. Ezzel a kultúrával szakítani annyit jelentene, mint eltépni gyökereinket, vagy lélektani kifejezéssel élve: elnyomni egy történelmi élményt, ami egyébként a legbiztosabb módja annak, hogy tudat alatt tovább éljen és torz formában kompenzálódjon. Ez vonatkozik mezővárosi örökségünkre, de vonatkozik egy olyan építészeti örökségre is, amelyiket Kós Károly emelt bartóki szintre, és amelyek talán éppen azáltal válik ma aktuálissá, hogy gyökereinek fizikai léte ítéltetett pusztulásra. Lehet, hogy nem csak az erdélyi menekültek befogadásával, hanem jóval szélesebb értelemben: az erdélyi fogantatású építészeti kultúra tudatosabb átvállalásával és folytatásával járulhatunk hozzá nemzeti identitástudatunk újrafogalmazásához.

A fentiekben túlmenően számomra Kós Károly az utolsó olyan építészeti magatartás megszemélyesítője, amelyik a Ruskin és Morris által még a múlt század második felében elindított megújulás jegyében a modern építészetten át napjaink regionalizmusáig a divatváltásoktól független, igazi építészeti értékteremtés lehetőségét példázza. Az ő személye és az iskola, amit létrehozott, hosszú időn keresztül képviselte az építészet költői funkcióját, azt, hogy az építészet művészet, és elidegeníthetetlen része egy nemzet kultúrájának. Akkor vagyunk méltók az ő örökségére, ha Bartók Béla és Kodály Zoltán mellett Kós Károlyt is a legnagyobb magyar és egyben európai szellemek közt tartjuk számon, és mindent megteszünk, hogy gondolkodásmódja, hite, alkotásmódja beépüljön mindennapi életünkbe és környezetünkbe.

Kulcsár Attila

Kós Károly a mindenkori magyar építész etalonja lehetne — a magának feladott „házi” feladatai máig aktuálisak számunkra is.

Élete olyan építmény, melyben mi is ellakhatunk — többen is —, s jövőnknek is van benne hely.

Le Corbusier szerint „az építészet szellemi magatartás, nem pedig szakma dolga”. Kós Károly is nemzete, népe, szűkebb hazája, Erdély szolgálatára szegődött. Ha lehetett Magyarországon, ha kellett Erdélyben; ha lehetett kiérdemelt országos dicsőségben, ha kellett beszorított kisebbségi létben.

Az igazi alkotó számára a műfaj és anyag csak mesterségbeli, technológiai kérdés. Kós Károly számára is mindegy volt; építészet, tárgyformálás, grafika vagy szépirodalmi műfajok. Egyformán birtokában volt a kő, fa, a fém, a toll és a szavak ismeretének. De a műfajok és a különböző anyagok csak eszközök voltak életműve kiteljesedésében.

Kós Károly a magyarság sajátosságainak kifejezésével kívánt az európai kultúrák világlágyításán egyetemeset alkotni. Tudta, hogy erre csak saját múlt-